

Розадовський Броніслав Леонович,
головний науковий співробітник Міжвідомчого
науково-дослідного центру з проблем боротьби
з організованою злочинністю при Раді
національної безпеки і оборони України,
кандидат юридичних наук, доцент

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ ТА КООРДИНАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЦЬЙ СФЕРІ

Аналіз міжнародного досвіду протидії корупції свідчить про те, що за сучасних умов прояви корупції стали тими чинниками, які створюють реальну загрозу національній безпеці та демократичному розвитку більшості країн світу, негативно впливають на всі сторони суспільного життя.

Позитивний світовий досвід інституційного забезпечення протидії корупції знайшов своє відображення у міжнародно-правових документах зокрема Міжамериканській Конвенції проти корупції [1], Кримінальній конвенції про боротьбу з корупцією Ради Європи [2], Конвенції ООН проти корупції [3], якими передбачається створення у державах спеціалізованих органів із запобігання і протидії корупції низкою.

Першими країнами, що впровадили ефективні незалежні спеціалізовані структури боротьби з корупцією, стали Сінгапур та Гонконг, де створені незалежні антикорупційні відомства у системі виконавчої влади, правовий статус яких визначений Конституцією і законодавчими актами [4, 5]. Їх досвід спонукав інші держави до створення подібних власних інституцій із запобігання і протидії корупції.

Ціла низка європейських й інших країн світу пішли по шляху створення спеціальних підрозділів по боротьбі з корупцією в існуючих правоохоронних органах (правоохоронних системах) із повноваженнями оперативно-розшукової діяльності і кримінального переслідування за корупційні правопорушення. Іспанія та Румунія створила такі спецпідрозділи в органах прокуратури, а Бельгія, Норвегія, Великобританія – у поліцейських службах [5–8].

Широке розповсюдження у світі отримали й спеціалізовані органи із запобігання корупції, розробки антикорупційної політики і координації, які виконують одну або декілька превентивних функцій, як правило не мають повноважень правоохоронних органів, проте можуть виконувати спеціальні координаційні й контрольні функції і через це наділяються особливими правами. Найчастіше до їх повноважень відноситься дослідження корупції, моніторинг і координація заходів з виконання антикорупційних стратегій і програм, контроль у сфері конфлікту інтересів і декларування доходів, сприяння у проведенні освітніх заходів. Такі спеціалізовані органи функціонують у Франції

(Центральна служба із запобігання корупції), Республіці Словенія (Комісія запобігання корупції), США (Управління з урядової етики) й інших [9, 10].

Для формування ефективної системи інституційного забезпечення протидії корупції та координаційної діяльності у цій сфері більшість країн світу використовують різні моделі спеціалізованих антикорупційних органів у сукупності з іншими правоохоронними, державними та громадськими інституціями. Прикладами тому є Фінляндія, США, ФРН, а також Польща, Литва та інші держави з перехідною економікою, які в короткий час змогли добитися значного зниження рівня корупції.

У Фінляндії, яка стабільно займає передові позиції у рейтингу, немає спеціального органу, діяльність якого спрямована на запобігання корупції, Національне Бюро розслідувань Фінляндії має в штаті співробітника, до обов'язків якого входить виключно відстеження всіх питань, пов'язаних з корупцією в державі [11]. Координацію антикорупційної діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, приватних структур, дослідницьких та недержавних організацій здійснює Міністерство юстиції, з метою сприяння антикорупційній діяльності та внесення відповідних ініціатив, підвищення рівня усвідомлення небезпеки корупції суспільством і встановлення антикорупційних директив у державному, муніципальному і приватному секторах, виконання зобов'язань згідно з міжнародними антикорупційними угодами, сприяння вивченню і дослідженню корупції [12].

У системі інституційного забезпечення протидії корупції США не має самостійних спеціалізованих антикорупційних структур, до її складу можна віднести три різновиди установ, які виконують антикорупційні функції поряд з виконанням своїх основних завдань. До першого виду відносяться органи, які займаються розслідуванням корупційних та інших кримінальних правопорушень, зокрема Федеральне бюро розслідувань, як головний орган міністерства юстиції, що безпосередньо займається боротьбою з організованою злочинністю, та Відділ кримінальних порушень міністерства юстиції, який здійснює контроль за розслідуванням злочинів, пов'язаних з проведенням виборних кампаній тощо. Другий вид – «Ударні сили» міністерства юстиції, сформовані федеральним урядом з кваліфікованих співробітників правоохоронних органів відповідно до Програми боротьби з організованою злочинністю. Третій вид – включає інститут незалежного прокурора, незалежних генеральних інспекторів у Федеральних департаментах виконавчої влади, які займаються запобіганням і виявленням корупційних правопорушень у департаментах, Головне управління етики США, Служба судових виконавців США (здійснює захист свідків і членів їх сімей під час розслідування справ, пов'язаних з організованою злочинністю і корупцією) та Служба юридичної допомоги, досліджень та статистики

міністерства юстиції. Розробкою і координацією виконання загальнонаціональних програм боротьби з організованою злочинністю і корупцією займається Національна рада по боротьбі з організованою злочинністю (створена в 1970 р.) [13, 14].

У Німеччині також не має єдиного державного органу по боротьбі з корупцією. Виявлення та розслідування корупційних злочинів на рівні федерації здійснює Департамент по боротьбі з тяжкими злочинами та організованою злочинністю Федерального відомства кримінальної поліції, а на рівні федеральних земель – відділи по боротьбі з економічною злочинністю та корупцією земельних відомств кримінальної поліції. Крім цього, в міністерствах і федеральних органах управління введено (2002 р.) посаду уповноваженого з попередження та профілактики корупційних правопорушень, а також розроблено рекомендації щодо дотримання Кодексу антикорупційної поведінки [12].

Отже, у розвинутих країнах світу таких як США, Німеччина, Фінляндія корупція розглядається не як ізольований феномен, а як складова злочинності, як правило організованої, що не потребує створення спеціальних антикорупційних органів. Антикорупційна політика в цих країнах інтегрована у загальну політику держави по забезпеченню національної безпеки і поширення корупції в державі сприймається як недоліки управління (керівництва) у певних сферах життєдіяльності, прогалини правового регулювання окремих питань або правозастосування тощо.

У Литві склалася достатньо складна система інституційного забезпечення протидії корупції, яка включає низку спеціалізованих парламентських, урядових і правоохоронних установ, які беруть участь у запобіганні та боротьбі з корупцією. Незважаючи на розгалуженість такої системи на практиці це дало позитивні результати, її ефективність пояснюється, передусім правильною організацією координації суб'єктів, яку здійснюють урядова Міжвідомча комісія з координації боротьби проти корупції (щодо реалізації Національної антикорупційної програми) та спеціальний підрозділ прокурорської служби (щодо досудового розслідування і кримінального переслідування за корупційними справами) [15].

Досвід європейських та інших країн світу свідчить, що протидіяти корупції не можливо єдиним незалежним державним органом, навіть з широким повноваженням і достатніми ресурсами. Спеціалізовані органи з протидії корупції улюбій державі вимушені певним чином залучати до своєї діяльності інші правоохоронні, контролюючі та виконавські установи, а також спеціалістів різного профілю. Тобто в запобіганні та протидії корупції, як правило, задіяна низка різних державних, приватних і громадських структур, антикорупційну діяльність яких для забезпечення ефективності й результативності необхідно узгоджувати, організовувати тісну взаємодію на що й спрямована координація.

Узагальнюючи міжнародний досвід інституційного забезпечення протидії корупції, слід підкреслити важливу роль координаційної діяльності у цій сфері. Як правило, координація необхідна на двох рівнях: перший – координація антикорупційної політики, як складової національної антикорупційної стратегії, що має здійснюватися на достатньо високому рівні визначеним державним органом з координаційними повноваженнями за участю різних державних інституцій та представників громадянського суспільства; другий рівень – координація антикорупційних заходів, виконання яких покладено на різні державні структури наділені владними повноваженнями, у тому числі правоохоронними, спеціальними, контролюючими, за участю громадських об'єднань.

Список використаних джерел

1. Міжамериканська Конвенція проти корупції, прийнята на третій пленарній сесії 29 березня 1996 р. // Міжнародні правові акти та законодавство окремих країн про корупцію, 1999.
2. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173) від 27 січня 1999 р. / Офіц. вісник України, 2006 р. – № 44. – С. 41. – Ст. 2939.
3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 року / Офіційний вісник України, 2006 р. – № 44. – Ст. 2938.
4. Специализированные институты по борьбе с коррупцией: обзор моделей // Организация экономического сотрудничества и развития. Сеть по борьбе с коррупцией для стран Восточной Европы и Центральной Азии, 2007. – 140 с.
5. Незалежна комісія проти корупції Особливого адміністративного району Гонконг // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.icac.org/hk>.
6. Національний антикорупційний директорат // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pna.ro>.
7. Національне управління з розслідування і кримінального переслідування злочинів у сфері економіки і навколишнього середовища // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.okokrim.no
8. Бюро боротьби проти шахрайства в особливо великих розмірах // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sfo.gov.uk>.
9. Центральна служба запобігання корупції // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iustice.gouv.fr/minister/minscpc.htm>
10. Комісію запобігання корупції // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.kpk-rs.si.
11. Харичева М.С. Контроль коррупции в Финляндии («What Finland Has Done Right») [Електронний ресурс] / М.С. Харчева. – Режим доступу : http://www.klimvd.ru/files/mejd_opit/Haricheva_2.pdf.

12. Бочарников И.В. Зарубежный опыт противодействия коррупции / И. В. Бочарников // [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.budgetrf.ru/Publications/Magazines/vestnikSF/2008>.

13. Потебенько М.О. Координація боротьби з організованою злочинністю і корупцією в Україні // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2001. – №4. – С. 20–29.

14. Закон о контроле за организованной преступностью США. № 91-452 // Криминальный кодекс США. – Разд. 18. – М. : Политиздат, 1990. – С. 93.

15. Спеціальна служба розслідувань Литовської Республіки // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.stt.lt>.

Рожнова Вікторія Василівна,

професор кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ СТАТУС ВИКРИВАЧА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Важливою умовою належної, ефективної правозастосовної практики є однакове розуміння та застосування кримінальних процесуальних норм, що, в свою чергу, забезпечується, серед інших факторів, якістю кримінального процесуального закону, досконалістю його законодавчої техніки.

Свого часу, Концепцією реформування кримінальної юстиції України, яка затверджена Указом Президента України від 08.04.2008 р. № 311/2008, було визнано, що, незважаючи на внесення до кримінально-процесуального законодавства в останні роки певних змін, що були спрямовані на реалізацію вимог Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, зокрема, щодо забезпечення прав учасників кримінального судочинства, існуюча система кримінальної юстиції не повною мірою відповідає новим суспільним відносинам, що склалися в Україні, і не забезпечує ефективного захисту осіб, суспільства та держави від небезпечних посягань на соціальні цінності, права і законні інтереси (розділ 1 Концепції) [1].

Через 7 років, уже після ухвалення й набрання чинності Кримінальним процесуальним кодексом України в межах реалізації вищевказаної Концепції, Стратегією реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, яка схвалена Указом Президента України від 20.05.2015 р. № 276/2015, констатовано невиконання системою правосуддя поставлених перед нею завдань на належному рівні, зокрема й у сфері кримінальної юстиції. Так, серед недоліків функціонування прокуратури та кримінальної юстиції, як суміжних правових інститутів вказані: малорозвинені інструменти внутрішнього та зовнішнього контролю в рамках боротьби з корупцією; відсутність професійної відповідальності